

Jorge Oteizaren museoan bisitan

PAKO SUDUPE

Joan gabe bazaudete Iruñe aldirietako Altzuzara Eguesibarrean, merezi du joatea. Ez pentsa, artikulu honetan ez dizuet Oteizaren arteaz ez dakizuenik argituko –nahita ere, ez nuke jakingo–; artikulu honen xedea hori baino xumeagoa da.

Ez dago bidean eta helduerraz; Iruñetik 9 bat kilometrorra baina biribilgune andana igaro behar da, eta gida on bat eskertzen da. Uztailaren erdialdean izan gara, eguerdi aldera, eta ia inor ez, komentu aspaldi hustu batera joan bagina bezala; denbora aurrera, banaka batzuk hurbildu dira, pare bat emakume frantses adin batetik aurrerakoak: oso jende gutxi. Harrigarria?!

Maldan gora pikoan dago eraikina, Saenz de Oiza arkitektoak eraikia. Museoaren beraren web orrian azaltzen denez, hormigoi gorrixkaz egindako kubo handi bat proiektatu zuen arkitektoak, espazio oteitzarraren metafora baten antzera, Jorge Oteizak 1975az geroztik izan zuen etxebizitza ere bertan bilduz.

Kanpoan badago Arantzazuko santutegiko fatxadako apostoluen imitazio bat; barruan, berriz, leku hauta dute apostolu famatuena irudi barru-hustuen erreplikek; tamainaz, ezinbestean, txikiagoak. Beheko solairuan hara eta hona ibilita: esfera, bestelako figura geometrikoen barru-hustasun horixe da gogoan gehien landuta gelditu zaiguna. Egungo jendakiaren, hots, geure barru-hustaren intuizioa ote?

Wikipedian aski informazio zabala eta aski argia dagoela deritzat –gauza hauetan argitasuna badakizue nolabaitekoa izan ohi dela–; honela dio paragrafo batean:

Ameriketako lehen urteetan eskultura figuratiboari jarraitu zion, baina 1940ko hamarkadan piramide iraulia hautatzen du oinarrizko banakotzat, eta irudi etzanak egiten hasten da. Garai hartan hasi zen eskultura eta estetika inguruko teoriak hausnartzen. Lehen lanek espresionismoaren eta kubismoaren eragin garbia zuten, baina hutsaren estetikaren esperimentazioari ekin zion ondoren. 1959an amaitutzat jo zuen esperimentazio bidea, eskultura hutsera iritsita.

Justu 1959ko urte horretantxe, Koldo Mitxelenak ikustaldia egin zion, eta galdera-erantzunak *Egan* aldizkarian argitaratu zituen. Beraz, Sao Pauloko Eskultura Bienalean saria jaso ondotik (1957) –jada famatua–, baina 60ko hamarkadan euskal kulturaren izan zuen paper garrantzizkoa baino lehen –*Quousque Tandem*-en (1963), euskal pentsaera eta estetikaren ezaugarri nagusiak euskararen erroetan bilatzen saiatu zen; 1964an, Gabriel Aresti, Mikel Lasa, Jose Azurmendi eta Juan San Martin (Otsalar) poeten antologia baterako hitzaurrea idatzi zuen; *Ez Dok Amairu* taldeari izena eman zion (1965), Azkuek Bizkaian jasotako herri ipuin batetik hartua; eta, Elorrioko Haur-Unibertsitatea sortzen saiatu zen. Hainbat talde artistikoren sortzailetako bat izan zen: *Hemen, Gaur, Orain, Danok, Baita* (1966)–.

Hasteko, iritzi hau eman zigun Koldo Mitxelenak, *Jurgi Oteitzak esan digu* artikuluan –Jurgi Oteitza da Euskaltzaindiak idazkera akademikorako Jorge Oteiza ofiziala idazteko onarturiko forma–:

Arras gogoko dut Oteitza igarle kontentagaitza dugun aldetik, gamelu-larruz jantzia ez badabil ere. Gaurko ikustalditxo honek, halaz ere, eman dizkidaten galderak egin eta beraien erantzunak jasotzeak, ikaraturik nendukan. Oteizaren antze-lana halako aztikeri beltz baten lainoaz inguraturik agertzen baitzaigu ezjakinei. Eta ni, esan beharrik ez, ezjakina izaki.

Denok ere, gutxi asko, ezjakinen konpainian, hortaz, Oteizaren eskulturen aurrean. Eskulturagintzan ez ezik, hizketan ere ez zuen makala izan behar; begira lehen galdera honi: *Zer da eskultura gure gizaldian?*, zer erantzun eman zion –lehen zatia bakarrik aldatuko dut–: *Kultura barrutian –eta kultura igeri egitea bezala da, oroit gaitezen Ortegaz–, halako begien arnas hartze bat erakusten digu: arnas-hartze horren bidez murgil gaitezke inguruko gauza eta gertakarietan barrena, gure sentimena aberastuaz, askatasuna gehituaz eta*

izaera sendotuaz. Oraingo artea ulertzen ez duenak ez du ulertzeko askatasunik; axalean gelditzen da, ez da nor ikusten dituen gauzarik gehienak barrentzeko. Eskulturagilea, sortzaile den aldetik, erlijio lanean ari da hasieran eta sortzen duena politika-lana da.

Museoaren goiko solairuan, begiek arnas har dezaten kokaturik dauden hainbat artelanez gain, beraren liburutegia dago: 6.000 liburu eta 5.500 argitalpen. Letrak eta arteak nagusi; atentzioa eman dit liburuen hizkuntzak: iritzira kontuak aterata, hamar liburutatik bederatzai baino gehiago gaztelaniaz: banaka batzuk euskaraz, beste batzuk frantsesez, portugesez...

Denok dakigu Jorge Oteizak ez zekiela euskaraz, gurasoak euskaldunak izanagatik. Koldo Mitxelenak egindako azken galderari, honela erantzun zion:

Neri, damuz beterik diot, atzendu egin zait gurasoen hizkuntza. Indartu nahi dutenen alde nago eta indartuko dutelakoan. Halere, lanbideak beharturik, beste borrokalekua hautatu dut. Beste hizkuntza bat, kultura-gogoa, sendotu nahi nuke Euskal Herrian. Horren ahultzeak ekarri baitu zuek sendatu nahi duzuen makurra eta baita beste sendagaitzagoak ere. Horiek ere sendatuko dira, ordea, zabala-goak izaten ikasten badugu bihotzez eta eskuz, bereizten gaituzten gerekoikeria ziztrinak baztertuz elkar har dezagun.

Kultura-gogoa ahultzeak ekarri omen zuen euskara ahultzea, noiz eta 1959an esan zigun hori. Zampaketa eta errepresio jarraituaren aipamen zeharkakorik ere ez. Zentsurari ez zion lanik eman, eman ez zionez. Handia gauza batzuetan, oso txikia beste batzuetan. Fundazio batek kudeatzen duen museo horretan argibide-testu asko euskara-erdara dago; beste batzuk frantsesez eta ingelesez ere bai. Hiruzpalau langile ikusi genituen, eta ez dakite euskaraz. Euskaldun asko joaten bagara, baliteke langileek ere euskara ikastea luze baino lehen; ez lukete euskaldunak joan zain egon behar!

Oteiza Orion jaioa izaki eta denbora asko Zarautzen emana, nolatan Nafarroako Gobernuarekin egin zuen hitzarmena, eta hari utzi bere oinordekotzaren kudeaketa? Wikipedian honela ageri da:

Itxaropen handiak piztu zitzaizkion Oteizari, Franco hil eta gero, Euskal Kontseilu Orokorra sortu zenean: hark bere ideiak gauza zitza-keela pentsatu ere pentsatzeraino. Baina itxaropen horiek guztiak us-

tel atera zitzaizkion.(...) Bilboko Udaletxeak eskatuta, Sáenz de Oiza eta beste zenbait arkitektoekin batera, Alondegi zaharrerako proiektua prestatzen du, Kubo bezala ezagutuko zen proiektu famatua. Baina Eusko Jaurlaritzak ez zuen onartu proiektu hori, eta berriro sutu zen Oteizaren amorrua. Oteizaren ustetan, Guggenheim Museoak baztertu zuen bere Alondegi zaharra, euskal abangoardia eta arte modernoa bere baitan hartuko zituen museoa, hain zuzen. Hala, 1992an, Euskal Erkidegoari agindua zion bere oinordekotza kendu eta Nafarroako Gobernuari eman zion, Altzuzan museo-fundazio bat sortzearen truke.

Museotik aterata, aldapa pikoan gora metro batzuk eginda, eliza dago, eta haren albo batean, Jorge eta Itziar lurperatuak, bi gurutze elkarri itsatsiak ageri direla zutik. Ez dakit zer sinesmen zuen edo zuten, baina ikur kristauak salatzen duenez, kristau agertu nahi izan zuten heriotzako orduan.

Jorge Oteiza jainkotu gabe, merezi du gure memorian leku bat.